

Маленькі сходинки

Програма раннього втручання
для дітей із затримкою розвитку

Книга 1. Вступ до програми

Мойра Пітерсі та Робін Трелоар
у співпраці зі Сью Кейнс, Діаною Утер та Ерікою Брар

Університет Маккуорі, Сідней, Австралія

Маленькі сходинки

**Програма раннього втручання
для дітей із затримкою розвитку**

Книга 1. Вступ до програми

*Мойра Пітерсі та Робін Трелоар
у співпраці зі Сью Кернс, Діаною Утер та Ерікою Брар*
Університет Маккуорі, Сідней, Австралія

Переклад з англійської здійснено інформаційними спеціалістами
МБФ "ОМНІ-Мережа для дітей"

Наукові редактори українського видання:
Т.І. Поніманська
Рівненський державний гуманітарний університет
А.А. Колупаєва
Інститут спеціальної педагогіки АПН України

Редактори:
Л. Євтушок, Т. Віговська

Верстка та оформлення:
І. Щавій

2006 р.

Published by Macquarie University,
Special Education Centre, North Ryde, NSW 2109,
Sydney, Australia

© Copyright 1989 Moira Pieterse and Robin Treloar

Міжнародний благодійний фонд "ОМНІ-Мережа для дітей" сердечно дякує за допомогу у виданні Програми "Маленькі сходинки" українською мовою авторам: Мойрі Пітерсе, Робіну Трелоар, Сью Кернс, Діані Утер та Еріці Брар.

„Маленькі сходинки” - це програма раннього втручання для стимуляції дітей із затримкою розвитку від народження до 4-річного віку. „Маленькі сходинки” насамперед призначені для батьків дітей з розумовим відставанням. Вони містять практичні поради щодо навчання дітей у домашніх умовах. Основним постулатом цієї програми є те, що батьки - це найкращі вчителі для своєї дитини. Ця програма також може використовуватися педагогами, лікарями і студентами.

Рекомендовано до видання:
Вченою Радою Інституту спеціальної педагогіки АПН України
(протокол №від 12.05.2005 р.);
Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол №10 від 27.05.2005 р.)

Міжнародний благодійний фонд "ОМНІ-Мережа для дітей"

Адреса фонду:

Україна: 33300, м. Рівне, вул. 16 Липня, 36.

Тел/факс: (0362) 62-34-47. E-mail: omni-rivne@bdp.rovno.ua

<http://ibis-birthdefects.org/start/ukrainian/unetomni.htm>

РОЗВИТОК - ПРАВО КОЖНОЇ ДИТИНИ

Володимир Вертелецький

*Професор педіатрії, завідувач кафедри медичної генетики
університету Південної Алабами (США), голова Наглядової ради
Міжнародного благодійного фонду „ОМНІ-МЕРЕЖА ДЛЯ ДІТЕЙ”*

Розвиток медичної і педагогічної наук спонукав до перегляду позицій медиків, педагогів та суспільства щодо деяких захворювань, зокрема, до порушень розвитку у дітей. Адже ця проблема дуже важлива, оскільки розумова відсталість є однією з найбільш частих вад розвитку у дітей.

Народження дитини з порушенням у розвитку (наприклад, з синдромом Дауна) покладає значні обов'язки на сім'ю. Тому необхідне комплексне вирішення існуючої проблеми з залученням мультидисциплінарної команди спеціалістів і батьків, які спільними діями мають покращити якість життя хворої дитини.

Визнання важливості раннього втручання є головним фактором у процесі деінституціалізації дітей з порушенням розвитку, адже воно спрямоване на підтримку сім'ї, в якій живе така дитина.

В основі програм раннього втручання є дотримання прав людини, права дитини на сім'ю і права на розвиток.

Саме тому запропонована програма ранньої педагогічної допомоги дітям з порушенням розвитку „Маленькі сходинки” (“Small Steps”) є необхідним виданням як для спеціалістів, так і для батьків, що дозволить займатися з дитиною на сучасному педагогічному рівні як в місті з педагогічним університетом і центром раннього втручання, так і у віддалених районах сільської місцевості. Тим більше, що в Україні відмічений дефіцит подібних видань. Вихід українського видання „Маленьких сходинок” допоможе заповнити цю прогалину, оскільки багаторічний досвід наукової і практичної діяльності у напрямку ранньої реабілітації дозволив авторам програми створити детально розроблену методику ранньої стимуляції розвитку дитини, починаючи з перших днів життя.

Отже програма орієнтована на широке коло осіб: батьків, студентів педагогічних і педіатричних факультетів, працівників системи освіти, соціального захисту та системи охорони здоров'я. Програма умовно розділена на дві частини. В книгах 1, 2, 3 розглянуто основні принципи і прийоми навчання. В книгах 4, 5, 6, 7, 8 представлені педагогічні прийоми, причому кожна з книг охоплює певну сферу розвитку.

Українське видання програми ранньої педагогічної допомоги дітям з порушенням у розвитку „Маленькі сходинки” (“Small Steps”) вміщує сучасну наукову інформацію, методики раннього втручання, і є унікальним виданням, яке стане добрим помічником для фахівців і батьків.

ПРО "МАЛЕНЬКІ СХОДИНКИ"

Карен Фезерс

*Президент Українського фонду допомоги дітям-сиротам
з особливими потребами, Вірджинія, США.*

Від імені Українського фонду допомоги дітям-сиротам з особливими потребами (м. Форк Юніон, Вірджинія, США) я підтримую впровадження програми раннього втручання „Маленькі сходинки” в Україні в якості основної програми стимуляції розвитку маленьких дітей з обмеженими можливостями.

Використовуючи програму „Маленькі сходинки” разом з різними навчальними засобами, розвиваючими іграшками і спеціалізованим обладнанням, команда спеціалістів та батьки можуть спільно підвищити природжену здатність дітей до навчання і забезпечити крок за кроком розвиток дитини у таких важливих сферах, як тонка і велика моторика, спілкування з оточенням, мова і пізнавальне навчання не тільки в таких центрах ранньої реабілітації як “Пагінець” у м. Рівному, а й вдома.

„Маленькі сходинки” описують усі дії таким чином, що це легко зрозуміти батькам, вчителям і лікарям. Програма містить наочні матеріали, які демонструють важливі прийоми і вправи для зміцнення м'язів і оволодіння основними навичками. Залучення батьків до процесу навчання є необхідною умовою, вони повинні знати особливості і пізнавальні можливості своїх дітей. Навчання батьків - це ключ до довготривалої роботи з практичного закріплення найважливіших навичок дитини, не відокремлюючи її від звичайного оточення.

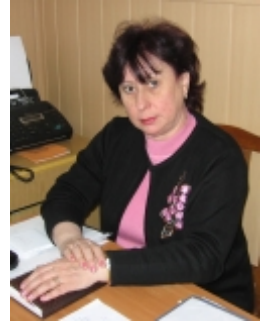
Використання батьками під контролем спеціалістів такої чудової програми для реабілітації дітей з обмеженими можливостями забезпечує єдиний важливий механізм індивідуального розвитку і навчання цих особливих дітей. Вихід в світ „Маленьких сходинок”- це один з перших кроків на шляху впровадження програм раннього втручання на Україні, започаткованого Українсько-Американською програмою запобігання вродженим вадам розвитку і успішно реалізованого нами в партнерстві з Міжнародним благодійним фондом „ОМНІ-МЕРЕЖА ДЛЯ ДІТЕЙ”.

ПЕРЕДМОВА ДО УКРАЇНСЬКОГО ВИДАННЯ

Тамара Поніманська

*Науковий редактор українського видання
Професор педагогіки, зав. кафедри Рівненського
державного гуманітарного університету*

У незалежній Україні прийнято важливі державні документи на виконання вимог міжнародної "Конвенції про права дитини" (1989) та "Всесвітньої декларації про забезпечення виживання, захисту та розвитку дітей" (1993) - Закон України "Про дошкільну освіту" (2001) та Закон України "Про охорону дитинства" (2001), у яких встановлено гарантоване право кожної дитини на розвиток, виховання та освіту з урахуванням її індивідуальних можливостей. Положення означених документів стосуються всіх дітей, у тому числі й дітей з проблемами розвитку. Вони забезпечують правовий захист дитинства, охорону здоров'я, виховання, розвиток і освіту дітей та підтримку сім'ї як природного середовища життя і розвитку дитини.

Дослідженнями у галузі спеціальної дошкільної педагогіки доведено, що ранній початок цілеспрямованої педагогічної роботи сприяє послабленню, а також і подоланню відхилень у розвитку дітей. Рання корекційно-педагогічна робота сприяє попередженню і профілактиці вторинних відхилень у розвитку, а це позитивно позначається на становленні особистісних якостей дитини, сприяє формуванню основ адекватної поведінки та гармонійної соціалізації. "... Людство переможе раніше або пізніше і сліпоту, і глухоту, і слабкий розум. Але значно раніше воно переможе їх у соціальному і педагогічному плані, ніж у плані медичному та біологічному", - відзначав видатний психолог Л.С. Виготський.

Нині турбота педагогів, медиків, соціальних працівників про дітей з проблемами розвитку набуває значення показника рівня гуманності нашого суспільства. Видання Програми "Маленькі сходишки" є реальним кроком демократизації освіти України.

Висловлюємо щиру подяку авторам - нашим австралійським колегам, які дали згоду на українське видання їх посібника.

Щиру вдячність висловлюємо також Міжнародному благодійному фонду "ОМНІ-МЕРЕЖА ДЛЯ ДІТЕЙ" та Українському фонду допомоги дітям сиротам з особливими потребами, завдяки фінансовій підтримці яких стало можливим видання такої необхідної для багатьох фахівців і сімей книги.

Мойра Пітерсі, викладач і науковий співробітник Університету Маккуорі (м. Сідней, Австралія), в 1974 році розпочала дослідницький проект стосовно роботи з дітьми від 0 до 6 років із затримкою розвитку. Результати проекту наочно продемонстрували, чого можна досягнути, використовуючи нові навчальні технології з чіткими критеріями оцінки розвитку, залучаючи до цього батьків і з твердою вірою, що кожна дитина здатна і може вчитися.

В процесі виконання проекту був створений центр з невеликою командою, що включала вчителів - фахівців із спеціальної освіти та лікарів-фізіотерапевтів. Була розроблена програма, в основі якої лежали етапи нормального розвитку дітей. Випадковим чином були відібрані 20 дітей з синдромом Дауна, які були залучені до проекту разом з їх матерями. Результати виявились приголомшливі. Розвиток цих дітей був значно швидшим, ніж їх ровесників, не залучених до проекту. Врешті-решт вони змогли вчитися у звичайних школах і жити нормальним і повноцінним життям в суспільстві.

Успіхи дослідницького центру призвели до відкриття центрів ранньої реабілітації по всій Австралії. Батьки приводили туди своїх дітей, починаючи з раннього віку, і разом з ними, використовуючи програму Університету Маккуорі та під керівництвом вчителів і лікарів, вчилися допомагати своїм дітям.

В 1989 році Мойра Пітерсі врахувала потреби тих сімей, які не змогли приїхати до центрів, і вирішила адаптувати програму до їх потреб. Таким чином, у співпраці з командою вчителів і лікарів, які брали участь у дослідницькому проекті, і з'явилась книга „Маленькі сходинки”: Вона швидко набула популярності серед батьків, вчителів і лікарів. З різних країн почали надходити прохання про дозвіл на переклад і розповсюдження книги. Серед цих країн - Нідерланди, Німеччина, Словенія, Туреччина, Росія і ось тепер Україна.

Робін Трелоар працювала вчителем у Програмі з дослідження синдрому Дауна з 1979 по 1983 роки. Вона була старшим викладачем з 1981 року. З самого початку була залучена до проекту „Маленькі сходинки” - писала і редагувала тексти, формувала зміст підручників. Крім того, викладала на курсах підвищення кваліфікації, а також працювала в якості приватного консультанта для шкіл, дошкільних закладів і родин, де є діти з синдромом Дауна.

Діана Утер та Еріка Брар готували розділ про розвиток загальної моторики (Книга 4) „Маленьких сходинок”. Вони обидві працювали з програмою університету Маккуорі. Діана Утер та Еріка Брар є кваліфікованими фізіотерапевтами з великим досвідом роботи саме з дітьми, які мають вроджені вади.

Сью Кейнс працювала викладачем в програмі з дослідження синдрому Дауна протягом 1975-1980 років. Вона впроваджувала в Гонконгу програми раннього втручання, які базуються на доробках університету Маккуорі, була залучена до курсів підвищення кваліфікації та викладання в приватних навчальних закладах. Разом із Мойрою Пітерсі розробила програму „Раннє мовленнєве навчання для повсякденного життя: програма комунікативних навичок”. До проекту „Маленькі сходинки” вона була залучена в якості консультанта.

ПЕРЕДМОВА ДО АНГЛОМОВНОГО ВИДАННЯ

Сьогодні досягнуто значного прогресу в освіті дітей з порушеннями розумового розвитку. Більшість з них зараз живе набагато повнішим життям, ніж це було можливим двадцять років тому. Їхні батьки та опікуни розуміють, що цим дітям потрібна любов, увага та спеціальна допомога у розвитку; вони вважають, що їхні діти можуть вчитися у звичайних школах разом з іншими дітьми та досягати нормального соціального розвитку й добробуту. Крім того, подібний підхід дозволить знизити кількість дітей, які перебувають у різноманітних спеціалізованих закладах стаціонарного лікування.

Ці переваги свідчать на користь одного із найвдаліших проєктів останньої чверті ХХ сторіччя. Але ж за цим успіхом стоїть наполеглива праця та результат спільних зусиль батьків, учителів та груп підтримки. Надзвичайно важливий внесок у реалізацію цього проєкту було зроблено такими його спеціалізованими підрозділами, як Програма з дослідження синдрому Дауна університету Маккуорі, у рамках якої з 1974 року дітям з цим захворюванням та їхнім батькам надавалася різноманітна освітня та консультативна підтримка. Ця програма здобула визнання за надзвичайно великий вплив на створення моделей груп батьківської підтримки та спеціальних освітніх програм. Таким чином, можна стверджувати, що успіх усього проєкту полягав у розробці та впровадженні серії ретельно побудованих освітніх програм та навчальних матеріалів, які можуть використовуватися як батьками хворих дітей, так і професійними вихователями. Ці програми отримали визнання не лише в Австралії, але й у багатьох країнах світу. Останньою розробкою є „Маленькі сходинок”.

„Маленькі сходинок” - це програма допомоги у вихованні та освіті дітей раннього віку з порушеннями розумового розвитку. Вона є результатом багаторічного викладацького досвіду, сучасних досліджень механізмів, за якими вчаться діти, та наполегливих пошуків. У першу чергу ця програма розрахована на батьків, які зазвичай від природи є досвідченими та чутливими вихователями. Ця програма не вимагає знання основ розвитку дитини або стандартної педагогічної освіти. Вона написана живою розмовною мовою, а не професійним „жаргоном”. Додаткові аудіовізуальні матеріали переконливо ілюструють та коментують описані методики.

Я вірю, що „Маленькі сходинок” будуть надзвичайно корисними для батьків, вихователів та інших фахівців, які працюють з дітьми. Упевнений, що „Маленькі сходинок” здобудуть таку ж прихильність та успіх, як і їх попередники „Програма університету Маккуорі з освіти дітей із затримкою розумового розвитку” та „Раннє мовленнєве навчання для повсякденного життя: програма комунікативних навичок”. Хочу висловити своє захоплення та подяку всім особам, що брали участь у цьому першокласному проєкті Мойрі Пітерсі, Робін Трелоар, їхнім колегам, викладачам з програми з дослідження синдрому Дауна, батькам та, перш за все, дітям, чій зусилля та допомога були такими важливими.

Джеймс Ворд,
професор педагогіки,
директор Центру спеціальної освіти
Університету Маккуорі

ОСОБЛИВА ПОДЯКА

Багато людей допомагали нам завершити цей проект - одні були напряму задіяні до роботи та практичної його реалізації, інші просто сприяли та надихали нас.

Надзвичайно великий внесок в усі етапи роботи над проектом „Маленькі сходинки” було зроблено дітьми із синдромом Дауна та їхніми батьками. Ми дуже вдячні їм за співпрацю та участь у створенні відеофільмів для цієї програми, а також за їхній внесок у текстову частину „Маленьких сходинок”. Крім того, вони допомогли нам зрозуміти теорію спеціального навчання та показали, які з наших ідей працюють, а які ні. Кожен з батьків та кожна дитина привнесли в цей проект щось своє, унікальне. Все це сприяло його успіху та розумінню.

Велика кількість учителів, які працювали в нашій програмі, також зробили свій неоціненний внесок в реалізацію проекту. Сьюзан Вейд, Розмарі Моррісон, Філіпа Брегг, Бет Фесер та Джині Брітц допомагали у створенні відеокурсу „Маленькі сходинки”. Ми щиро дякуємо цим людям за їх поради та підтримку, а також терплячість до того, що своєю роботою ми порушували їх звичний розклад. Користуючись нагодою, ми також хочемо висловити свою подяку Сандрі Леонард, Бетті Хук, Брайану Пірані, Дженет Ханке та Антже Сіфкен.

Джоф Бейтлі приєднується до наших подяк усім особам, залученим до створення відеокурсу програм і технічному персоналу, і тим, хто безпосередньо працював перед камерою. Ми висловлюємо свою особливу вдячність родинам, які були задіяні в програмі, і мешканцям громад Галстон і Аркадія, які люб'язно дозволили нам проводити відеозйомку в їхніх будинках.

Особистий внесок Джофа не обмежується його професійними порадами та тим часом, що він витратив на нашу програму. Ми дякуємо йому за постійну конструктивну участь у реалізації проекту.

Висловлюємо подяку професорові Берні Торлі за його роль у встановленні програми з дослідження синдрому Дауна і професорові Джеймсу Ворду за його постійну підтримку.

Леа Мейхер редагувала Розділ про загальну моторику (книга 4) та дала надзвичайно корисні поради.

Ми дякуємо Патриції Болдуїн та колективу факультету педагогіки університету Маккуорі і, особливо, Люсі Келлі та Едіт Ласак, які набирали ці книжки.

Лінн Геммел редагувала наш рукопис з терпінням та почуттям гумору. З хаосу вона створила порядок і нам було надзвичайно приємно працювати з нею. Дякуємо Адріану Клейтону за його наполегливість.

Ми вдячні нашим родинам, особливо Пітерсі, Трелоар і Грему Вільямсу за їх небайдужість і натхнення.

Мойра Пітерсі
Робін Трелоар

КНИГА 1

Розділ 1

Що таке "Маленькі сходинки" 3

Розділ 2

Програма університету Маккуорі..... 5

Розділ 3

Програма "Маленькі сходинки" 12

Розділ 4

Словник термінів..... 19

Розділ 5

Відеофільм "Маленькі сходинки" 22

РОЗДІЛ 1

ЩО ТАКЕ „МАЛЕНЬКІ СХОДИНКИ”?

„Маленькі сходинки” - це програма раннього втручання для стимуляції дітей із затримкою розвитку від народження до 4-річного віку. Раннє втручання передбачає початок навчання дітей з відставанням у розвитку якомога раніше для того, щоб допомогти їм максимально розвинути свій потенціал.

„Маленькі сходинки” в першу чергу призначені для батьків дітей з розумовим відставанням. Вони містять практичні поради щодо навчання дітей у домашніх умовах. Основним постулатом цієї програми є те, що батьки - це найкращі вчителі для своєї дитини. Ця програма також може використовуватися педагогами, лікарями і студентами.

„Маленькі Сходинки” є всеохоплюючими не лише з точки зору навчального плану, але й у підходах до того, як навчити. У нашій методиці, окрім основних принципів, подані сотні специфічних корисних порад, які базуються на багаторічному досвіді роботи та побажаннях батьків щодо того, як краще організувати роботу з дітьми.

„Маленькі сходинки” можуть використовуватися гнучко - як джерело для періодичного звертання досвідченим учителем, або як повне керівництво „зроби сам” для новачка. В той же час ця методика є австралійською розробкою, яка відображає австралійську реальність.

ЩО Є ОСНОВОЮ „МАЛЕНЬКИХ СХОДИНОК”?

„Маленькі сходинки” створені на основі навчальної програми для дітей з порушеннями розвитку університету Маккуорі. Матеріал для цієї програми було зібрано в процесі реалізації іншого проекту - програми з дослідження синдрому Дауна (університет Маккуорі, м. Сідней, Австралія). (Зверніть увагу, що ця програма розроблялася для використання не лише в роботі з дітьми, які мають синдром Дауна.)

Програма з дослідження синдрому Дауна університету Маккуорі була першою австралійською програмою раннього втручання і зробила значний внесок у роботу з розумово неповноцінними дітьми як в Австралії, так і за її межами.

Ось деякі з основних принципів програми університету Маккуорі, які знайшли своє відображення в „Маленьких сходинках”:

- Усі діти здатні вчитися. Діти з розумовим відставанням вчать повільніше за інших, але вони можуть учитися;
- Діти з розумовим відставанням мають навчитися тому, що знають і вміють здорові діти - ці навички допоможуть їм гратися, спілкуватися з іншими, досягти максимально можливої незалежності і стати членами суспільства;
- Батьки хворих дітей є їх головними і кращими вчителями;

- Перші роки життя мають ключове значення в навчанні дітей. Тому навчання треба розпочинати якомога швидше після встановлення діагнозу або виявлення затримки розвитку - саме тому це називається раннім втручанням;
- Правильна система оцінювання та викладацька методика сприяють максимальній ефективності навчання;
- Усі діти різні і кожна родина є особливою. Успішна програма повинна враховувати потреби як дитини, так і її родини.

„Маленькі сходинок” не є ані практичним підручником того, як бути „хорошими батьками”, ані описом того, що значить бути батьком хворої дитини. Інформація, яку ви тут знайдете, може і повинна доповнюватися іншими матеріалами, а також особистим контактом з людьми, які знають вас та вашу дитину.

„Маленькі сходинок” побудовані як практичний довідник, який можна використовувати так, як вам зручно. Ця книга написана з розумінням того, що найкраще з того, що ви могли дати своїй дитині, ви вже дали своєю любов'ю, участю, опікою як фізичною, так і емоційною.

ВСТУП ДО „МАЛЕНЬКИХ СХОДИНОК”

РОЗДІЛ 2

ПРОГРАМА УНІВЕРСИТЕТУ МАККУОРИ

„Маленькі сходинки” базуються на викладацьких методиках і навчальних планах, розроблених в університеті Маккуорі для програми з дослідження синдрому Дауна. Цей проект університету є програмою раннього втручання, що має на меті повне розкриття потенціалу дитини шляхом ретельного навчання протягом перших років життя або з моменту встановлення розумової відсталості.

До 70-х років ХХ сторіччя в Австралії мало хто чув термін „раннє втручання”. Переважна більшість дітей з розумовим відставанням не отримувала систематичної допомоги з боку професійних педагогів до початку шкільного навчання. Не враховуючи медичного нагляду, додаткові заняття для дітей раннього віку переважно надавалися тим з них, що мали не розумові, а фізичні вади. Оскільки на той момент було мало відомо про можливості розвитку дітей з розумовими вадами, багатьом батькам радили передавати дітей у спеціалізовані заклади. Зараз уже відомо, що ці діти могли з успіхом перебувати вдома і там отримувати усю необхідну допомогу. Значно більшій кількості сімей радили любити і піклуватися про своїх діток, але навіть не мріяли про будь-яке навчання, окрім гігієнічних навичок та самостійного харчування.

Звичайно, були щасливі родини, які мали власні погляди на те, чого можуть досягти їхні діти і в яких вони отримували чудовий догляд та допомогу з боку професійних лікарів, фізіотерапевтів, логопедів та медсестер. Були також родини, які ефективно виховували й навчали своїх дітей без жодної допомоги зі сторони. Питання, що виникали в процесі виховання дітей, ставилися перед вченими та професійними педагогами. Нові теорії щодо розвитку дитини підкреслювали важливість початку навчання дитини протягом перших п'яти років життя. Отож, постало логічне запитання - якщо навчання в цей період є настільки важливим для здорових дітей, чому б не запровадити його і для дітей з порушенням розумового розвитку?

Результати впровадження програм раннього навчання від моменту встановлення діагнозу для дітей з порушенням розумового розвитку показали, що ці діти можуть оволодівати багатьма навичками і вміннями, так само, як і здорові діти. Найбільш багатообіцяючі результати надійшли з програми з дослідження синдрому Дауна, яка впроваджувалася в м. Сіетл (штат Вашингтон). Результати цих досліджень зацікавили невелику групу фахівців з кафедри педагогіки університету Маккуорі. Вони дістали кошти на відтворення сіетльської програми в своєму університеті. Так у 1974 році розпочалася програма з дослідження синдрому Дауна в університеті Маккуорі.

Ця програма стала першою спробою запровадити систему раннього втручання в розвиток дітей в Австралії. Отож, учасники програми мали не лише визначити, як саме запровадити її, але і як прилаштувати її до австралійських умов. Крім того, фахівці програми мали продемонструвати зацікавленим особам свої

розроблені методики та їх результати через низку наукових публікацій та на прикладі показової групи, яка була створена саме для того, щоб за нею спостерігати.

Сьогодні програми раннього втручання впроваджені по всій Австралії. Багато з них використовують методики і матеріали, розроблені в університеті Маккуорі. Власне, сама програма цього університету була повторена в Гонконгу, а зацікавленість до неї виявили ще кілька азійських країн.

Підвищення зацікавленості в програмах раннього втручання відбувалося внаслідок надзвичайно позитивних результатів їх впровадження. Порівняльні дослідження переконливо довели, що ті діти, які займалися за програмами раннього втручання, на момент вступу до школи мали значно вищий рівень знань, ніж їх однолітки, які не отримували спеціального навчання. Відтоді набагато більше дітей з порушеннями розвитку стали відвідувати звичайні школи, ще більше з них можуть перебувати в неспеціалізованих закладах протягом перших років життя. Завдяки цим методикам навіть діти з помірним і важким розумовим відставанням можуть навчитися читати і писати, а також спілкуватися з оточенням. Діти засвоюють ці навички не тому, що їм дають якісь ліки, а через те, що необхідні знання їм подаються своєчасно і у відповідній формі. Отож, „Маленькі сходишки” допоможуть вам навчити свою дитину.

ХАРАКТЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОГРАМИ МАККУОРІ

Нижче подані основні відмінності програми університету Маккуорі і, відповідно, ті методики, які подані в „Маленьких сходишках”.

Ця програма розроблена для того, щоб допомогти дітям з розумовим відставанням досягти максимально можливого розвитку і вести нормальне життя. Чим більше зможуть навчитися діти з відставанням у розвитку, тим більшою буде їхня участь у житті суспільства.

„Маленькі сходишки” є скоріше освітньою, ніж лікувальною програмою. Вона створена для навчання дітей тих навичок, які вони здатні осягнути, а не для лікування тих захворювань та станів, які є причиною відставання дитини. Там, де специфічне лікування є необхідним, його вибір та здійснення покладається на дільничного лікаря, що спостерігає за дитиною. В університеті Маккуорі вчителі та лікарі намагалися навчити дітей певних навичок, найчастіше це відбувалося через навчання батьків того, як вони повинні тренувати своїх дітей вдома.

Вона вчить звичайних навичок розвитку. Це означає, що „Маленькі сходишки” вчать тих навичок, яких діти зазвичай вчать в процесі розвитку. Саме тих навичок, які допомагатимуть дитині розвиватися далі. У наших книжках ви не знайдете жодної вправи, яку не можна застосувати до нормальної дитини; просто вимоги до навчання здорових дітей не є такими суворими.

Навчання відбувається поступово. Звідси походить і сама назва методики! Діти з відставанням у розвитку вчать так само, як і здорові діти, але повільніше.

Певна задача може здаватися нездійсненною для таких дітей, але насправді будь-яке завдання можна розв'язати, якщо представити її у вигляді серії маленьких завдань.

Програма є результатом ретельних досліджень. Діти з відставанням у розвитку вчатьсЯ краще, якщо потрібні знання подаються їм у потрібний час. Отож перед початком навчання треба чітко визначити, що саме дитина вмiє робити і, відповідно, чому вона здатна навчитися далі.

Діти працюють відповідно до поставленої задачі. Задачею називаються ті навички, над якими працює дитина в конкретний проміжок часу. Поставлена задача передбачає ті навички, якими володітиме дитина після її виконання. Крім того, це допомагає вчителям і батькам точно пам'ятати, чого саме вони хотіли досягти.

Кожна дитина має індивідуальну програму. Конкретні задачі для дитини створюють часові рамки для проведення загальної програми. Зміст програми залежить від того, чого дитина готова навчитися, часу та ресурсів, наявних для навчання дитини. Програми розробляються таким чином, щоб забезпечити успішність виконання завдань дитиною і відповідати ритму життя родини. Більшість навичок, описаних в „Маленьких сходинках“, взята з навчального плану програми університету Маккуорі, яка відома під назвою „Реєстр навичок розвитку“. Але безпосередньо методики навчання можуть варіюватися в залежності від того, чого саме треба навчити дитину.

Методиці викладання легко навчитися і вона не вимагає якихось особливих технологій. Ці методики створені на основі результатів багаторічних досліджень і пошуків найбільш ефективних та корисних методів викладання, які могли б застосовуватися як у домашніх умовах, так і в класах. Дуже часто ці методики стають частиною загальної поведінки з дитиною. Отож, багатьом навичкам дитина може навчитися в процесі повсякденного спілкування без спеціальних занять.

ЩО ВІДБУВАЄТЬСЯ В ПРОГРАМІ

Діти починають займатися за нашою програмою разом зі своєю родиною у віці 6-8 тижнів. Один раз на тиждень вони відвідують учителя та фізіотерапевта, які оцінюють розвиток дитини і повідомляють батькам про той прогрес, що було досягнуто за останній тиждень. Вони також визначають, чи готова дитина до засвоєння нового матеріалу та пропонують батькам найкращі шляхи подачі інформації. Крім того, фахівці радять, де саме процес навчання можна поєднати зі звичайним повсякденним спілкуванням для того, щоб не приділяти навчанню додаткового часу.

Одразу з моменту початку навчання індивідуально розроблена програма покриває різноманітні ділянки розвитку, координацію рухів рук та очей, розуміння того, що говорять інші, розвиток великих м'язів тіла, висловлювання дитиною своїх

почуттів та потреб, її здатність до спільних ігор і спілкування, а також навички з самообслуговування.

Приблизно у віці 18 місяців дитина входить до групи дітей, які починають ходити до ясельної групи дитячого садочка. З цього віку зустрічі зі спеціалістами мають відбуватися три рази на тиждень і тривати по дві години. Під час цих зустрічей є спеціальні заняття, на яких діти займаються сам-на-сам з учителем за індивідуальною програмою. Ці спеціальні заняття тривають 10-15 хвилин і можуть проводитися як в окремому кабінеті, так і в якому-небудь затишному куточку класного кабінету або ігрової кімнати. Більшість свого часу діти проводять в іграх, які допомагають їм використовувати набуті навички на практиці. Крім того, дитина вчиться бути частиною колективу, правильно поводитися під час групового читання, занять музикою та інших гуртових видів діяльності. Це є надзвичайно важливими елементами у підготовці дитини до відвідування звичайного дошкільного закладу.

Регулярне обговорення досягнутих результатів з батьками дозволяє об'єднувати зусилля вчителів у класі та батьків вдома задля вирішення спільних завдань.

Упродовж перших чотирьох років життя дитина відвідує спеціальну дошкільну групу. Заняття в ній проводяться тричі на тиждень, але поступово стають більш тривалими. Відтепер більше уваги приділяється груповим заняттям та іграм. Коли дитина досягає певного рівня, вона приступає до дошкільного навчання читанню, лічбі та письму і продовжує оволодіння необхідними навичками. Переважну більшість свого вільного часу дитина проводить за звичайними для дошкільника заняттями - малюванням, конструюванням, переодяганням, іграми на відкритому повітрі і таке інше.

На цьому етапі розвитку дитина також відвідує звичайний дошкільний заклад принаймні один раз на тиждень. Учителі, залучені до програми, відвідують ці дошкільні заклади для того, щоб поговорити з їх вихователями та перевірити, як дитина використовує на практиці ті навички, яких вона набула за допомогою програми „Маленькі сходинок”.

З часом учителі відіграють значно важливішу роль у вихованні дитини, але навіть тоді її батьки залишаються найголовнішими вихователями. Вони проводять з дитиною набагато більше часу, ніж будь-хто інший, і знають свою дитину значно краще. Дуже часто батьки самі навчають професіональних учителів! Усі вчителі, які були залучені до програми університету Маккуорі, відзначали неоціненний внесок, що робили батьки дітей, з якими доводилося працювати. Поради батьків стосувалися не лише ставлення до їхньої власної дитини, але й загальної природи виховання та навчання дітей із порушенням розвитку.

ОБРАНІ ПИТАННЯ І ВІДПОВІДІ

Нижче подані відповіді на деякі запитання стосовно програми університету Маккуорі та „Маленьких сходинок”.

Чи розрахована програма університету Маккуорі лише на дітей із синдромом Дауна?

Переважає більшість дітей, які були залучені до програми, мали синдром

Дауна. Це пояснюється тим, що для дослідницьких цілей нам була необхідна група дітей, чиє відставання було наявним на момент народження і в яких ми передбачали приблизно однаковий потенціал для навчання.

Але наші методики і матеріали не розроблялись виключно для дітей із синдромом Дауна. Вони також застосовувалися до дітей з різноманітними ступенями відставання в розвитку від середнього до важкого. Ці діти розвивалися майже нормально, але мали специфічні ділянки відставання - наприклад, затримку мовлення. У таких випадках нашу програму можна було прилаштувати під індивідуальні потреби дитини.

Наскільки точно „Маленькі сходишки” відповідають програмі університету Маккуорі?

Навчальний план, який ви знайдете в „Маленьких сходишках”, є повністю ідентичним тому, що використовувався в програмі університету Маккуорі за винятком того, що він розрахований на дітей від народження до чотирирічного віку, тоді як університетська програма поширювалася на дітей до п'яти років включно. З практичних міркувань ми обмежили „Маленькі сходишки” чотирирічним віком. Матеріали для більш дорослих дітей можна отримати додатково. Умови замовлення додаткової інформації подані в Розділі 5.

Критерії оцінювання та методики викладання, подані в „Маленьких сходишках”, є ідентичними тим, що використовувалися в університеті Маккуорі.

Чи можна використовувати „Маленькі сходишки” разом з іншими програмами раннього втручання?

Безумовно, можна поєднувати навчання дитини за кількома різними програмами раннього втручання, але спершу треба порадитися з вашим дільничним лікарем та/або вихователем. Без поради спеціаліста при використанні різних навчальних методик можуть виникнути суперечливі моменти, які будуть турбувати і вас і вашу дитину. Якщо ваша дитина відвідує групу, яка займається за методикою раннього втручання, „Маленькі сходишки” можуть використовуватися в якості джерела додаткових ідей, але, безумовно, ті люди, які знають вашу дитину найкраще (перш за все це ви та ваш лікар), мають самі вирішувати, яку саме методику застосовувати.

Ви кажете, що завдяки методиці раннього втручання моя дитина вивчить більше, ніж без неї. Але чи є цей позитивний ефект довготривалим?

Досить складно дати відповідь на це запитання, оскільки на сьогоднішній день кількість осіб, що були залучені до програм раннього втручання і вже досягли дорослого віку, є надто малою.

Цілком зрозуміло, що п'ятирічні діти, які займалися за програмою раннього втручання, мають значно більшу кількість умінь та навичок, притаманних звичайній п'ятирічній дитині, ніж діти, з якими не проводилися спеціальні заняття. Наскільки ця різниця збережеться у вісімнадцятирічних підлітків, покаже час.

Ми віримо, що розширення можливостей для тих дітей, які займалися за програмами раннього втручання, можливостей у спілкуванні, незалежності, соціальної адаптації, вплине на все їхнє подальше життя. Крім того, у зв'язку з цим, складна проблема постає перед викладачами, що працюють з більш дорослими

дітьми, а в подальшому перед майбутніми працедавцями - їм треба буде забезпечити дотримання того рівня знань, який діти отримали у дитинстві. Ще одна проблема стоїть перед тими з нас, хто має вплив на людей, які приймають рішення.

Скільки часу я маю присвячувати навчанню своєї дитини?

Ви вчите свою дитину вдома незалежно від того, робите ви це за програмою раннього втручання, чи ні! Діти займають наш час - дехто може сказати, що вони займають весь наш час, - незалежно від того, хочемо ми цього, чи ні. Доки ваша дитина ще маленька, для навчання потрібно зовсім мало часу, оскільки ви можете внести навчальний елемент у будь-яке заняття з дитиною. Ставтеся до цього так, що ви будете витратити не більше свого часу на дитину, а будете витрачати його більш свідомо з розумінням того, що саме ви робите.

Навіть якщо навчання вашої дитини не вимагає багато додаткового часу для виконання поставлених завдань, у вас може виникати відчуття, що насправді ви витрачаєте надзвичайно багато часу на це. Цей процес настільки захоплює вас, що починає здаватися, ніби він поглинає усе інше у часовому вимірі. Отож, сказати, що це навчання не займає багато додаткового часу - це зовсім не те саме, що сказати, що ви навіть не помітите різниці у витраченому часі! Різниця буде відчуватися в тому, як ви проведете свій час і про що ви в ці моменти будете думати, займаючись приємними та корисними справами. Тоді як деякі батьки насторожено ставляться до стресу, який інколи присутній на початку навчання, інші вважають його цілком прийнятним для своїх дітей і них самих.

Починати вчити дитину за програмою раннього втручання це так само, як починати будь-яку іншу нову справу. На перших етапах це займає більше часу, доки ви не звикнете до нової програми і не створите власну систему й порядок роботи. Якщо ви вирішите використовувати „Маленькі сходинки“, то перед початком роботи вам доведеться досить багато прочитати, крім того, якийсь час займе оцінювання рівня розвитку вашої дитини. Пам'ятайте, що тут не треба поспішати: ви можете робити все це поступово. Коли ви вже розробили програму для своєї дитини та розпочали навчання, кількість часу на підготовку та ознайомлення з матеріалом зменшиться.

КОМЕНТАРІ БАТЬКІВ

Під час розмови з батьками, які були залучені до програми з дослідження синдрому Дауна університету Маккуорі, ми просили їх залишити свої коментарі стосовно своїх вражень про участь у програмі раннього втручання. Нижче подані деякі коментарі:

Те, що Девід був залучений до програми ранньої стимуляції в університеті Маккуорі, принесло позитивні плоди як для нього самого, так і для всієї родини. Ця програма навчила мене як, коли і чого саме його вчити. Я відчувала, що ці знання є новими для мене, незважаючи на те, що в мене вже було дві дитини. Це також дозволило мені порозумітися зі своїми друзями. Спостерігаючи за нами, вони більше дізналися про дітей з особливими потребами.

Мені не довелося міняти свій розклад заради занять з Девідом. Стиль нашого життя залишився таким самим. Час, присвячений Девідові, зробив мене більш

терплячою та розуміючою. Я відчуваю винагороду, коли він самостійно досягає чогось. А все це варто тих зусиль, що ми витрачаємо на допомогу йому.

Коли Девід народився, я почувалася повністю спустошеною лише тому, що я не мала досвіду роботи з дітьми із відставанням. Тепер, побачивши, чого вони можуть досягти завдяки постійній роботі, я вважаю, що майбутнє Девіда буде кращим, ніж я могла собі уявити спочатку.

Коли ви починаєте займатися з власною дитиною, яка має порушення, то ці заняття принесуть користь вам обом і ви будете чіткіше уявляти собі можливості вашої дитини та її майбутнє. Батьки починають інакше дивитися на світ - це зміцнює родину та позитивно впливає на її соціальне життя. Наступну пораду дуже легко запам'ятати: сприймайте усі нові ситуації, пов'язані з вашою дитиною, позитивно та завбачливо.

Я спеціально обійшла деякі різновиди соціальної поведінки, але мені довелося б від них відмовитись, оскільки вони ускладнюють розвиток навіть здорових дітей. У будь-якому випадку та значна винагорода, яку ви отримуєте в результаті постійних занять з дитиною за цією програмою, безумовно переважає ті незначні радощі, від яких вам доводиться відмовлятися. Алані складніше виконувати певні речі, які легко даються нормальним дітям. Але коли вона оволодіває чимось, то вираз її обличчя - почуття задоволення від досягнутого та незалежність, робить таку мить ще важливішою та сповненою сенсу.

Залучення до програми раннього втручання повністю змінило моє ставлення до власної „неповноцінної“ дитини. Зараз я відчуваю, що одного дня Алана стане незалежною і я впевнена, що без цього вона не зможе бути повністю щасливою. Я покладаю на неї надзвичайно високі сподівання, оскільки, якщо я не робитиму цього, я завжди знайду виправдання для її повільного розвитку, а отож дозволю їй бути інертною, а не добиватися максимального розвитку свого потенціалу. Можливо, в кінці кінців я й залишуся розчарованою, але насправді Алана вже зараз випередила мої сподівання щодо того, чого вона зможе навчитися в її віці.

Мені довелося покинути навчання в коледжі, але відколи Мей-Мей пішла в школу, я планую теж повернутися до навчання. Можу сказати, що варто було присвятити стільки часу Мей-Мей, оскільки зараз я відчуваю, що вона зможе досягти значно більшого завдяки нашим заняттям.

Я б хотіла порадити батькам розпочинати заняття за програмою раннього втручання якомога раніше для того, щоб дати своїй дитині найкращі шанси, а не зосереджуватися на думці „якби все було інакше“. Я намагаюся залучати до цих занять і мою старшу дитину - це краще, ніж відмовляти їй у потрібній увазі через те що я маю займатися з Джоном.

Заняття за програмою раннього втручання значною мірою допомогли мені усвідомити, що я можу зробити щось конструктивне і допомогти моїй дитині. Я вважаю, що це поліпшило стосунки між мною та Келлі, оскільки я не просто сиділа і спостерігала за нею. Тому я впевнено можу сказати, що результат вартий зусиль.

Я наполегливо раджу батькам спробувати - ви не зможете нічого досягнути, якщо не намагатиметесь щось зробити. Навіть якщо ваша допомога буде незначною, вона поліпшить життя дитини. Це робить їх більш незалежними, а це і є найкращим результатом, якого ви хочете досягти.

РОЗДІЛ 3

ПРОГРАМА „МАЛЕНЬКІ СХОДИНКИ”

Програма „Маленькі сходинки” в першу чергу розрахована на тих батьків, які за власним вибором або в силу обставин вирішили самостійно вдома вчити своїх дітей, що мають порушення розвитку.

Нас надихала впевненість у тому, що батьки є найкращими вчителями для своєї дитини, а багаторічний досвід переконливо доводив, що саме батьки найефективніше вчать своїх дітей. Проте не можна казати, що той прогрес, який намагається отримати дитина, напряму залежить від навичок її батьків; власний потенціал дитини до навчання має неабияке значення в успішності занять. Також важливими є ті поради, які батьки отримують від фахівців перед початком занять з дитиною. Але тут, в університеті Маккуорі, ми раз за разом бачили, що як тільки батьки самі усвідомлювали, чого саме вони мають навчити свою дитину, тоді прогрес йшов дуже швидко. Наша роль як викладачів полягала в тому, щоб допомогти батькам визначити ті „сходинки”, якими їхня дитина має просуватися вперед у своєму навчанні, досягаючи кожен раз якоїсь конкретної мети, а також підказати найкращі шляхи для навчання тієї чи іншої дитини.

А тепер давайте детальніше розглянемо саму концепцію „Маленьких сходинок”. Усі діти вчать щось одне за окремо взятий проміжок часу. Немає жодної дитини, яка б, прокинувшись вранці, несподівано змогла самостійно ходити, їсти чи намалювати свою матусю. Діти вчаться цьому потроху, з кожним разом просуваючись вперед до чергового досягнення. Інколи діти вчать так швидко, що ми ледь встигаємо помічати ті кроки, які вони роблять на цьому шляху. Але безпосередньо ці кроки є тими самими, що їх проходять усі діти.

Якщо дитина має певну ваду, це ускладнює навчання. Можливо, цій дитині знадобиться більше маленьких проміжних „сходинок”, перш ніж вона навчиться тому, що вже давно вміють робити її здорові брати й сестри, які легко проходили такі ж етапи розвитку. Просто „особливий” дитині потрібно трошки більше часу, щоб досягти такого ж прогресу, але вона може це зробити, і вона це обов'язково зробить за умови, що їй підкажуть, коли саме і які саме кроки треба зробити. Ось те, що ми хотіли досягти, займаючись з розумово відсталими дітьми. Саме тому ми й назвали свою програму „Маленькі сходинки”.

Матеріал програми „Маленькі сходинки” відрізняється від тих матеріалів, які раніше видавалися в рамках програм університету Маккуорі. Ось у чому полягають ці відмінності:

- Пропонується більше базисної інформації щодо того, як оцінювати стан дитини, як розробляти індивідуальні програми та вчити згідно з ними, а також, як це зробити людям, що не мають попереднього досвіду навчально-виховної роботи;
- Пропонується більш детальний опис речей, яких необхідно навчити дитину.

ЗМІСТ ПРОГРАМИ „МАЛЕНЬКІ СХОДИНКИ”

Програма „Маленькі сходинки” розподілена на дві основні частини. Книги 1, 2 та 3 містять інформацію про основні результати і методи, характерні для програми раннього втручання Маккуорі. Книги 4, 5, 6, 7 та 8 містять навчальний план: чотири книги, кожна з яких присвячена окремому етапу розвитку дитини, та одна книга із переліком навичок розвитку - цей перелік використовується для оцінки розвитку дитини.

Книга 1: Вступ до „Маленьких сходинок”.

Цю книгу ви зараз читаете - вона розповідає про історію програми Маккуорі та застосування методики „Маленькі сходинки”.

Книга 2: Програма для вашої дитини.

У цій книзі пояснюється, як спланувати програму відповідно до індивідуальних потреб дитини і як надалі дотримуватися цієї програми під час навчання. Вона складається з шести розділів:

- Розділ 1: Як оцінити рівень розвитку вашої дитини, визначити, що вона вже вміє робити і чого її треба вчити далі
- Розділ 2: Як правильно поставити завдання для вашої дитини; як вибрати, чого саме ви буде її вчити
- Розділ 3: Як вчити дитину
- Розділ 4: Коли і чому треба вносити зміни в навчальну програму вашої дитини
- Розділ 5: Важливість гри
- Розділ 6: Порушення поведінки і як їх уникнути

Книга 3: Навички спілкування.

Навички спілкування з іншими людьми є надзвичайно важливими для кожної дитини. Ця книга містить наступні глави:

- Розділ 1: Навчання мовлення
- Розділ 2: Навчання мовлення в довербальний період
- Розділ 3: Навчання мовлення у вербальний період

Книга 4: Навички загальної моторики.

Навички загальної моторики полягають у використанні великих м'язів тіла. Це дозволяє дитині навчитися самостійно сидіти, повзати, ходити, лазити, ловити м'яч, кататися на велосипеді та інше.

Книга 5: Навички тонкої моторики.

Навички тонкої моторики полягають у використанні малих м'язів рук та очей. Таким чином дитина вчиться тримати брязкальце, перевертати сторінки книги, малювати картини, складати картини-загадки і т.д. У цей розділ також включені приклади того, де дитина може використовувати набуті навички для подолання

проблем, що виникають, як вона може сортувати об'єкти за схожістю та вчитися таких понять, як колір, форма та розмір.

Книга 6: Навички сприйняття мовлення.

До навичок сприйняття мовлення відноситься розуміння мови інших людей. Тобто дитина розуміє те, що кажуть інші, розпізнає слова та фрази, виконує вказівки і, що найголовніше, вона сама використовує мову для спілкування з іншими.

Книга 7: Самообслуговування та соціальні навички.

Самообслуговування та соціальні навички включають здатність дитини до контактів з іншими та максимальну незалежність у питаннях особистої гігієни. Сюди відносяться ігрові навички, здатність пристосовуватися до інших та вміння обслуговувати саму себе: самостійно їсти, одягатися, вмиватися тощо.

Книга 8: Перелік вмінь розвитку дитини.

Каталог навичок, які визначають розвиток вашої дитини - це те, що поєднує окремі частини і книги методики „Маленькі сходинки” в єдине ціле. Перелік вмінь, які визначають розвиток вашої дитини, представлений у вигляді серії контрольних листків, які використовуються для оцінки розвитку дитини та правильної постановки відповідних завдань.

ЯК ВИКОРИСТОВУВАТИ „МАЛЕНЬКІ СХОДИНКИ”

Найпростіша відповідь на питання „Як мені слід використовувати „Маленькі сходинки”?” є такою: „Так, як вам зручно!”

Ви можете використовувати нашу методику просто як джерело ідей із власною інтерпретацією. Або ви можете користуватися „Маленькими сходинками” більш систематично - на зразок керівництва щодо самостійного впровадження програми раннього втручання. У такому випадку ми радимо вам зробити таке:

1. Прочитайте перші розділи Книги 2. Це дасть вам загальне уявлення про те, як оцінювати, вчити та правильно ставити завдання.
2. Прочитайте Книгу 3. Там ви дізнаєтеся про розвиток навичок спілкування вашої дитини.
3. Оцініть ступінь розвитку комунікаційних навичок вашої дитини відповідно до роз'яснень, поданих в Книзі 3.
4. Для того, щоб оцінити рівень розвитку вашої дитини в інших галузях, прогляньте перелік вмінь розвитку дитини (ПВРД) та самостійно вирішіть, які саме навички і як оцінювати (Книга 8). Уважно ознайомтеся з кожним розділом у Книгах 4 („Загальна моторика”), 5 („Тонка моторика”), 6 („Сприйняття мовлення”) та 7 („Самообслуговування та соціальні навички”) таким чином ви будете точно знати, як саме оцінювати ступінь вмінь розвитку за кожним із цих пунктів.
5. Визначте рівень розвитку вашої дитини згідно із ПВРД.
6. Поставте перед своєю дитиною завдання для всіх напрямків розвитку включно зі спілкуванням.
7. Починайте навчання!

8. Доки ви будете вчити свою дитину, прочитайте останні глави Книги 2. Це дасть вам уявлення про те, як вести записи про навчання, гратися з дитиною, та про механізми, за якими ваша дитина запам'ятовує та використовує нові навички.
9. У міру того, як ваша дитина засвоює нові навички, використовуйте ПВРД та контрольний комунікаційний листок для того, щоб визначити і поставити наступні завдання.

Звичайно, ви можете змінювати ці кроки відповідно до вашої індивідуальної програми. Можливо, ви захочете розпочати роботу з оцінювання та розвитку якогось окремого виду навичок, а лише після того перейти до повної навчальної програми.

ВАЖЛИВЕ ПИТАННЯ

Виглядає так, що для роботи за цією програмою доведеться багато читати. Чи дійсно мені доведеться прочитати все це?

Ні. Не все ж одразу! Основу методики „Маленькі сходинки“ складають Книги 4, 5, 6 та 7 - вони побудовані у вигляді довідників. Ви будете переглядати тільки відповідні секції або розділи, які потрібні для вашої індивідуальної програми так, як ви користуєтесь енциклопедією.

Ми намагалися подати вам усю інформацію, що є необхідною для впровадження програми раннього втручання на професійному рівні. Ми не намагалися спростити матеріал; якби ми це зробили, ми не були б упевнені в кінцевому результаті. Але й ви не повинні намагатися охопити всю інформацію з самого початку. Викладачі, які працюють за програмою університету Маккуорі, проходять тривалі тренінги безпосередньо на робочому місці, отож і ви можете робити так само.

ЦИКЛИ

У книжках 4, 5, 6 та 7 ви знайдете інформацію про те, як оцінювати та вчити дитину за кожним із пунктів, поданих у переліку навичок, які визначають розвиток вашої дитини (Книга 8). Тут ми роз'яснюємо те, як знаходити та користуватися поданою інформацією.

Перелік вмінь розвитку дитини складається з чотирьох контрольних листків, які використовуються для оцінки розвитку дитини та допомагають правильно поставити наступні завдання. Ці контрольні листки покривають наступні чотири сфери розвитку дитини:

- Загальну моторику
- Тонку моторику
- Сприйняття мовлення
- Самообслуговування та соціальні навички

П'ятою сферою розвитку є експресивне мовлення або комунікація. Їх огляд поданий в Книзі 3.

Кожна сфера розвитку дитини поділена на відповідні підгрупи згідно із навичками. Ці підгрупи називаються Циклами. Ці цикли розроблені таким чином, щоб допомогти вам побачити зв'язок між різноманітними навичками та полегшити

правильну постановку завдань. Ви зможете самостійно визначити сильні та слабкі місця в розвитку вашої дитини по кожній сфері окремо. Користуючись поданою інформацією, ви можете впевнено будувати індивідуально програму для своєї дитини, спираючись на її сильні сторони, допомагати їй вдосконалити слабкі місця та подавати новий матеріал збалансовано, різноманітно та цікаво.

Деякі навички можуть належати одночасно до різних Циклів. Ми розподіляли їх згідно з нашим уявленням про те, куди вони мають належати, але якщо ви не згодні з нами, це є нормальним та зрозумілим - ви можете використовувати „Маленькі сходинки” для побудови вашої власної гнучкої та продуктивної системи!

Нижче подані Цикли, які ви знайдете в „Маленьких сходинках”, разом із літерним кодом, яким вони позначені.

Загальна моторика

- До того, як зробити перший крок (ЗМ.А)
- Рівновага, ходіння та біг (ЗМ.Б)
- Сходинки та підняття ними (ЗМ.В)
- Навички гри з м'ячем (ЗМ.Г)
- Стрибки (ЗМ.Д.)
- Їзда на триколісному велосипеді (ЗМ.Е.)

Тонка моторика

- Здатність дивитися (ТМ.А)
- Уміння хапати (ТМ.Б)
- Фіксування предметів (ТМ.В)
- Уміння класти речі у відповідні місця.(ТМ.Г)
- Уміння маніпулювати речами.(ТМ.Д)
- Малювання (ТМ.Е)
- Навички користування книгою (ТМ.Є)
- Розгадування загадок та головоломок (ТМ.Ж)
- Підбір та сортування. Робота з предметами та малюнками (ТМ.З)
- Підбір предметів за схожістю, сортування та вибір. Підготовка до школи. (ТМ.И.)

Сприйняття мовлення

- Уміння слухати і зосереджувати увагу на мовленні співбесідника (СМ.А)
- Уміння реагувати на жести і виконувати прості вказівки (СМ.Б)
- Уміння вибирати потрібне з-поміж запропонованих предметів та зображень (СМ.В)
 - Уміння реагувати на вказівки, що включають прикметники (слова, що характеризують ознаки та стан предметів) (СМ.Г)
 - Уміння реагувати на вказівки, що включають слова, які позначають місце розташування (СМ.Д)
 - Розуміння граматичних особливостей (СМ.Е)

Самообслуговування та соціальні навички

- Спілкування з оточуючими та гра (СС.А)
- Уміння їсти і пити самостійно(СС.Б)
- Уміння самостійно одягатися(СС.В)
- Уміння користуватися туалетом (СС.Г)
- Уміння вмиватися та причісуватися (СС.Д)

ВИКОРИСТАННЯ ЦИКЛІВ

Одні цикли включають у себе лише декілька навичок, інші значно більше. З одними циклами можна розпочинати роботу, коли дитина є ще зовсім маленькою, з іншими значно пізніше.

Залежно від віку та рівня розвитку дитини, а також від ваших можливостей ви можете будувати свої заняття по-різному: або одночасно працювати лише з одним-двома Циклами з кожної області розвитку, або з декількома циклами з кожної області розвитку, з усіма одразу або по черзі. Іншими словами, ви можете діяти так, як буде зручніше вашій дитині та вам.

Не намагайтеся за один раз прорахувати усе, що належить до того циклу навичок, котрий вас цікавить перш за все. Ставтеся до цього, як до довідкового матеріалу проглядайте кожен параграф (а кожен параграф - це окрема навичка) або декілька параграфів залежно від того, що саме вам потрібно.

ПРО ЩО ГОВОРЯТЬ ЦИКЛИ ?

Кожний розділ книги (з 3 по 7) включає в себе один з циклів. У вступній частині ми подаємо деякі загальні роз'яснення, які неодмінно слід прочитати, якщо до даного циклу ви звертаєтесь вперше, наприклад для того, щоб оцінити одну з навичок та почати її розвивати. Ви також дізнаєтесь про те, яке значення має даний цикл та можливо отримаєте інформацію про підходи до навчання або матеріали, які можуть вам знадобитися.

Тут також наводиться перелік усіх навичок даного циклу. Він допоможе вам зрозуміти, яким чином певна навичка, що цікавить вас, пов'язана з усіма іншими навичками певного циклу.

Усі навички одного циклу розглядаються по черзі в певній послідовності від простого до складного, і кожна з них має свій власний літерно-цифровий код з трьох частин, наприклад: **СМ.С.21**

Двома першими буквами означається область розвитку, до якої належить певна навичка. У нашому прикладі це - сприйняття мовлення (СМ). Далі йде буква - код групи; у нашому прикладі це „Вибір між різними відповідями: предмет та малюнок” (С). Цифри відповідають порядковому номеру, під яким ця навичка міститься у відповідному переліку навичок розвитку. Таким чином, код **СМ.С.21** відсилає Вас до параграфу 21 групи С контрольної таблиці „Сприйняття мовлення”, що формулюється таким чином: „Дає предмет, який просять”.

Зручність такої системи кодування ви оціните тоді, коли зіткнетесь з перехресними посиланнями. В інших випадках ці коди не повинні завдавати вам клопоту.

Кожен з параграфів містить усі або деякі з наведених нижче пунктів:

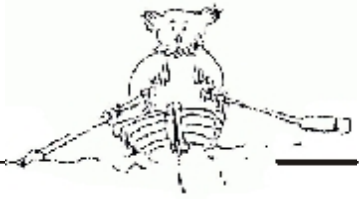
- Значення даної навички;
- Яке місце вона займає серед інших навичок;
- Як оцінити дану навичку (наводиться перелік необхідних матеріалів та описується спосіб оцінки, характеризується той рівень володіння навичкою, що має бути досягненим);
- Як учити (в основному, мова тут йдеться про спеціальні засоби, що доповнюють загальні вказівки з розділу 3 Книги 2);
- Як правильно розташуватися, що робити і як грати. Цей пункт ви знайдете в багатьох параграфах, присвячених першим навичкам загальної моторики. У ньому йдеться про те, як стимулювати моторний розвиток дитини в процесі звичайного догляду за нею;
- Час для гри та участь у повсякденних заняттях. Цей пункт розповідає про те, як допомогти дитині оволодіти певними навичками в неформальному оточенні. Цілком можливо, що ваша дитина зможе багато чому навчитися саме в природних умовах.
- Запам'ятовування та розвиток навичок. Інформація, подана в цьому пункті, допоможе вам зорієнтуватися в тому, що слід робити для того, щоб ваша дитина навчилася застосовувати свої нові навички на практиці та далі розвивати їх.

Не кожне завдання потребує всієї цієї інформації. Багато занять будуються так, щоб було неможливо відрізнити „урок” від звичайної гри. Часто додаткові вправи для закріплення та розвитку навички виявляються непотрібними, оскільки ці функції виконують наступні параграфи того ж розділу. Також ви побачите, що деякі Цикли представлені не так, як інші. Наприклад, у книзі, присвяченій самообслуговуванню та соціальним навичкам, матеріал подається таким чином: спочатку ми послідовно показуємо, як треба оцінювати кожну з навичок, а потім одну за одною розглядаємо методики навчання. Для кожної групи навичок ми обирали той порядок викладання матеріалу, який дозволяв нам подати найважливішу частину матеріалу максимально чітко. Якщо під час роботи над будь-якою навичкою у вас виникнуть питання, зверніться до вступу, який завжди міститься на початку розділу.

Ще раз хочеться нагадати про те, що матеріал, який представлений в кожному з розділів, готувався найретельнішим чином. При цьому завжди враховувалася головна мета - допомогти вам у заняттях з вашою дитиною. Опис способів оцінки кожної навички знадобиться вам у тому випадку, якщо ви захочете, щоб ваші оцінки відповідали стандартам, які прийняті в Центрі Маккуорі. Що стосується всього іншого, то ми не намагаємося обмежити вас і будемо раді, якщо наша інформація буде для вас орієнтиром, допоміжним засобом, поштовхом для народження власних ідей. Хоча нам важко було уникнути повчального тону викладання інформації, ми цілком усвідомлюємо, що свою дитину знаєте лише ви, отож лише ви можете оцінити, наскільки ефективними є ті чи інші засоби та наші пропозиції в цілому.

РОЗДІЛ 4

СЛОВНИК ТЕРМІНІВ

У цьому розділі ми наводимо словник термінів, що зустрічаються в „Маленьких сходинках”. Ці терміни можуть бути незнайомими для вас або використовуватися в незвичному для вас значенні.

Область розвитку - існує п'ять основних областей, згідно з якими дитина розвивається в процесі дорослішання. До них належать навички тонкої моторики, комунікації, сприйняття мовлення, самообслуговування та соціальні навички і навички загальної моторики. Нижче подані більш детальні роз'яснення цих термінів.

Оцінювання - у загальному значенні цей термін означає „тестування”. У методиці „Маленькі сходинки” ми використовуємо це поняття для того, щоб чітко визначити, що саме може робити дитина. Оцінювання відбувається в процесі відпрацювання нової навички та крім перевірки її засвоєння дозволяє визначити, чи готова ваша дитина вчитися далі.

Хронологічний вік - це справжній вік дитини. Тобто повна кількість років та місяців, що минули з моменту її народження.

Комунікація (спілкування) - здатність дитини повідомляти оточення про свої бажання, потреби, почуття за допомогою жестів, звуків, слів, речень та, крім того, уміння реагувати на звернення іншої людини.

Концепція; концептуальний - концепція - це ідея або уявлення. До концептуальних (когнітивних) навичок належать ті, що вимагають формування уявлень та відповідних дій, оснований на цих уявленнях.

Вік, що відповідає ступеню розвитку - це вік, що визначається ступенем розвитку, якого досягла дитина. Він не має відповідати хронологічному віку, а вираховується за допомогою спеціально розробленого тесту шляхом співставлення навичок дитини з тим віком, в якому ця навичка зазвичай формується у середньостатистичної дитини.

Крок у розвитку - це навичка, якою до певного віку оволодіває переважна більшість дітей. Термін „крок у розвитку” використовується тоді, коли необхідно відзначити, що дитина досягла певного рівня розвитку.

Раннє втручання - це процес допомоги дітям з порушенням розвитку або дітям, що мають схильність до затримки розвитку. Метою цього процесу є максимальне розкриття їхнього потенціалу шляхом своєчасного формування у них відповідних навичок.

Розмовне мовлення - див. СПІЛКУВАННЯ

Навички тонкої моторики. Тонка моторика - це рухлива діяльність, в якій головну роль відіграє скоординована робота дрібних м'язів, зазвичай рук та очей. До навичок тонкої моторики належать: здатність тягнути до віддаленого предмета, хапати його, класти або ставити; здатність малювати, перегортати

сторінки тощо. До цієї ж області розвитку ми відносимо й концептуальні навички, такі, як розуміння того, що предмет, який зараз перебуває поза зором, усе ж реально існує (незмінність існування предмета), вирішення нескладних практичних завдань, здатність підбирати предмети або малюнки за зразком, сортувати їх, а також навички, які готують дитину до вивчення шкільної програми.

Завдання - це ті цілі, які ми ставимо перед дитиною, розраховуючи на те, що вона досягне їх через невеликий проміжок часу. Завдання визначаються як ті навички, які малюк буде засвоювати протягом певного відрізка часу. Завдання формулюється так, щоб з одного лише формулювання ми могли дізнатися, що зможе робити дитина після оволодіння даною навичкою.

Навички загальної моторики. Загальна моторика - це рухлива діяльність, яка визначається роботою великих м'язів тіла. До цієї області належать усі навички, що дозволяють дитині тримати голову, сидіти, повзати, стояти, ходити, тримати рівновагу, повзати та інше.

Координація рухів рук та очей - це здатність дитини діставати предмети, які перебувають у полі зору, та маніпулювати ними.

Коефіцієнт інтелекту (К.І.) - визначається на основі спеціально розроблених тестів шляхом визначення віку, який відповідає ступеню розвитку дитини, та його співвідношення з хронологічним віком. Середній К.І. дорівнює 100. Якщо К.І. перевищує 100 балів, то вік, який відповідає розвитку дитини, є більшим за хронологічний. Якщо ж К.І. є меншим 100, тоді вважається, що вік, який відповідає розвитку дитини, є меншим від реального хронологічного віку. Згадки про К.І. ви знайдете в главі 1 Книги 2.

Крок - див. КРОКУ РОЗВИТКУ

Невербальний - це означає „дитина, що не розмовляє” або „те, що не було сказано”.

Незмінність існування предмета - це уявлення про те, що предмети і люди продовжують існувати, навіть якщо їх немає в полі нашого зору.

Цілі - цей термін використовується в тих випадках, коли маються на увазі глобальні, а не швидкодосяжні цілі, на відміну від завдань, які вирішуються відносно швидко.

Самообслуговування та соціальні навички - до цієї області розвитку належать навички самостійно їсти й пити, користуватися туалетом, одягатися, вмиватися, а також уміння взаємодіяти з оточенням і грати як наодинці, так і в групі.

Навички, що готують дитину до вивчення шкільної програми - тут мова йде про читання, операції з числами та засвоєння таких абстрактних понять, як колір, розмір, форма. У „Маленьких сходинках” ці навички представлені в розділі „Тонка моторика”.

Довербальний - цей термін використовується тоді, коли йдеться про способи спілкування з дітьми, які ще не вмють говорити. У таких випадках використовуються не слова, а жести і звуки. Термін „довербальний” передбачає, що мовленнєва стадія ще попереду. Проте навички довербального спілкування відіграють значну роль для дитини, яка і в майбутньому буде спілкуватися знаками.

Програма. Цим терміном позначається і організація, і підбір спеціально розроблених матеріалів, які сприяють досягненню певних цілей (як у випадку з

програмою університету Маккуорі), та індивідуально підібраний для дитини перелік завдань.

Сприйняття мовлення - до цієї області розвитку належить здатність дитини реагувати на мову інших людей та розуміти її.

Стимуляція повторної дії - це ті дії або слова дорослої людини, що спонукають дитину ще раз зробити те, що вона щойно змогла зробити.

Ротація - цей термін використовується в „Маленьких сходинках” у розділі „Загальна моторика” для позначення такого повороту тіла, коли плече дитини рухається в напрямку протилежного стегна. Роль ротації особливо помітна, коли ми говоримо про дотримання рівноваги.

Цикли - це набір тісно пов'язаних між собою навичок та вмій, розташованих в такій послідовності, за якою вони зазвичай засвоюються в природних умовах - так, щоб кожна наступна навичка ґрунтувалася на попередній за принципом сходів. Кожна область розвитку в „Маленьких сходинках” розбита на цикли. Зазвичай діти працюють над двома та більше циклами з кожної області розвитку одночасно.

Вербальний - у таких словосполученнях, як „словесна вказівка” це означає „вказівка, що була виголошена”. Якщо це слово належить до періоду мовленнєвого спілкування, мова може йти про період, коли дитина вже вміє говорити, тобто звертатися до інших за допомогою слів і/або фраз. Якщо це слово належить до навичок, тоді мова йде про навички спілкування, в яких використовуються слова або фрази.

РОЗДІЛ 5

ВІДЕОФІЛЬМ „МАЛЕНЬКІ СХОДИНКИ”

Відеофільм „Маленькі сходинки” є доповненням до друкованих матеріалів і може додаватися до них. Фільм підготовлений Мойрою Пітерсі та Робін Трелоар і знятий Джефом Бетлі в 1985 році. Його можна замовити в Центрі спеціальної педагогіки університету Маккуорі:

Macquarie University Special Education Center, North Ryde, NSW2109, телефон (02) 805-8691.

Частина 1: Вступ, 25 хвилин

Найважливішу роль у навчанні маленьких дітей відіграють їхні власні батьки. За допомогою програми, розробленої в університеті Маккуорі, батьки дітей, які мають відставання в розвитку, можуть навчитися проводити заняття в домашніх умовах. У першій частині відеофільму розказано про роль батьків у реалізації програми раннього втручання та її значенні. Крім того, проілюстрована програма Маккуорі, яка лягла в основу „Маленьких сходинок”.

Частина 2: Діти вчаться батьки вчать, 22 хвилини

У цій частині відеофільму в загальних рисах представлено весь діапазон діяльності, передбачений програмою (загальна моторика, тонка моторика, розмовне мовлення, самообслуговування, соціальні навички та гра). Батьки висловлюють свої судження та ставлення до програми, розповідають про практичний досвід користування нею, про той вплив, який навчальна робота здійснювала на родину, та ту користь, яку програма приносила дітям.

Частина 3: Цикли розвитку, 22 хвилини

Нормальний розвиток дитини можна представити у вигляді серій сходинок циклів. Подолати ці сходинки буде легше, якщо кожна з них розбити на маленькі проміжні сходинки. На початку цієї частини спеціаліст з лікувальної фізкультури Дайана Ютер показує, на які саме маленькі сходинки можна розбити процес засвоєння навичок загальної моторики. Ми можемо бачити ці етапи розвитку дитини від перших спроб тримати голову через уміння сидіти і повзати до вміння стояти і ходити. Далі Дайана пояснює, як учити дитину тягнутися до предмета й хопати його.

Частина 4: Оцінювання та планування його проведення, 18 хвилин

Тестування - це співвідношення можливостей дитини зі ступенями звичайного розвитку. В ході тестування виявляються сильні та слабкі сторони малюка. Даються поради щодо планування проведення подібних оцінювань таким чином, щоб на основі їх результатів можна було чітко уявити собі, чим саме необхідно займатися.

Частина 5: Пошук правильних кроків, 12 хвилин

У цій частині розповідається про планування занять. Відтепер, коли ви знаєте про те, що ваш малюк вміє, а що ні, вам треба поставити перед ним певні завдання, тобто скласти план, який би підходив виключно вашій дитині.

Частина 6: Як учити - I, 17 хвилин

У цій частині подані загальні для всіх занять засоби. Ви побачите, як слід привертати увагу дитини; як пояснити їй завдання; коли і як демонструвати необхідні дії; як можна спонукати малюка виконати ваше прохання; як дати йому час на підготовку; як чекати на його реакцію.

Частина 7: Як учити - II, 21 хвилина

У цій частині йдеться про те, що робити після того, як ваша дитина спробує виконати нову дію: як спонукати її повторити це ще раз, як дати їй що-небудь у нагороду або пригостити чимось, як виправити помилки та боротися з неухважністю.

Частина 8: Гра, закріплення та розвиток навичок, 24 хвилини

У цій частині ви побачите, як можна спонукати дитину застосовувати щойно набуті навички на практиці, як організовувати такі ігри, що стали б природним середовищем для засвоєння та відпрацювання нових навичок. Матеріал цієї частини допоможе батькам зрозуміти важливість ігрових занять.

Частина 9: Ігри на відповідність, 15 хвилин

Гра, побудована на пошуках відповідностей, пропонує нестандартний та ефективний шлях для засвоєння мовних концепцій. Дитина вчиться через вишукування схожих об'єктів та малюнків з наступних їх відбором та називанням у чіткій послідовності.

Частина 10: Мовлення - I, 17 хвилин

Ця частина відеофільму розповідає про потребу дитини у спілкуванні. Тут показано, як спонукати і підтримувати розвиток мовлення у немовлят та дітей молодшого віку, які ще не вміють говорити.

Частина 11: Мовлення - II, 17 хвилин

У цій частині ілюструється те, як просто і ефективно можна розвинути мовлення від перших окремих слів та вчити дитину в процесі гри у вигляді рутинних щоденних вправ. Відеофільм закінчується узагальненням та заключним зверненням до батьків.

„Маленькі сходинок” - це програма ранньої педагогічної допомоги дітям із відхиленнями у розвитку. До комплекту входять вісім книг і додатково відеокасета із записом програми.

Книга 1: Вступ до програми

Ця вступна книга знайомить вас з історією написання „Маленьких сходинок” і пропонує способи користування програмою.

Книга 2: Програма вашої дитини

Книга пояснює, як правильно обирати індивідуальні цілі для конкретної дитини, і як допомогти їй досягти цих цілей в оточенні сім'ї.

Книга 3: Навички спілкування

У книзі ми зупинимось на формуванні мовних навичок як на довербальному, так і вербальному рівнях розвитку.

Книга 4: Навички загальної моторики

У книзі описуються навички, які потребують використання великих м'язів тіла. За допомогою цих м'язів дитина може сидіти, повзати, ходити, лазити, ловити м'яч і т.д. Книга підготовлена фізіотерапевтом, який має досвід роботи з маленькими дітьми з вадами розвитку.

Книга 5: Навички тонкої моторики

Навички тонкої моторики використовують дрібні м'язи рук та очей. Ці навички дуже різноманітні і коливаються від здатності дитини схопити палець мами до таких складних умінь, як малювання та різання. У цю книгу також увійшли навички вирішення проблем і розвиток таких понять, як колір, форма і розмір.

Книга 6: Сприйняття мовлення

Навички сприйняття мовлення означають розуміння мови інших. Вони означають здатність дитини уважно слухати, що кажуть інші, слідувати вказівкам, і, що найбільш важливо, самій використовувати мову.

Книга 7: Самообслуговування та соціальні навички

У цій книзі ми розглянемо навички, які допомагають дитині встановити зв'язок з іншими, гратися і самостійно їсти, користуватися туалетом, одягатися і приводити себе в порядок.

Книга 8: Перелік вмінь розвитку дитини

У книзі об'єднані в одне ціле всі окремі частини „Маленьких сходинок” і представлений перелік методів, що були використані для оцінки дитини. Крім того, вона допоможе вам правильно намітити цілі.